

על קבוצת קיקסית הקנוקנות

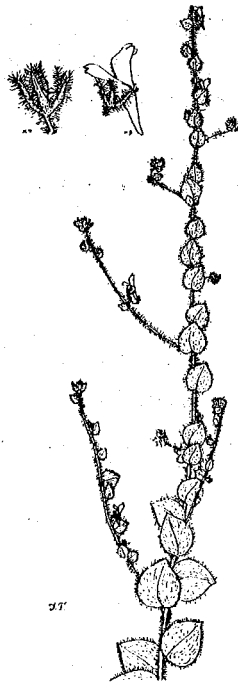
מאת: אבי שמידע

מה בין קיקסיה לפשתנית?

הסוג קיקסיה (*Kickxia*) הופרד מהסוג פשתנית בעיקר על פי סימן אופן פתיחת ההלקט: בפשתנית נפתח ההלקט על-ידי 4-6 מכסים דמויי שסתומים הממוקמים בחלק העליון של ההלקט. בסוג קיקסיה, לעומת זאת, נפתח ההלקט על-ידי חריצי אורך המתפתחים בין קשותיו. כל המינים בסוג פשתנית הם חד-שנתיים, ואילו מיני הסוג קיקסיה רובם רב-שנתיים, למעט קבוצת קיקסית הקנוקנות, שהיא חד-שנתית. יש לציין שהפרדה בין הסוגים קיקסיה לפשתנית איננה חדה ויש מינים המראים סימני ביניים; לכן יש חוקרים הנוטים לאחד אותם לסוג משותף - פשתנית, כמו שהיה קיים ב"מגדיר לצמחי ארץ-ישראל" הישן. אולם בשנים האחרונות נוהגים רוב החוקרים לתת מעמד עצמאי לשני הסוגים - קיקסיה ופשתנית. יצויין כי השם קיקסיה הוא לטיני, ויש למצוא לסוג זה שם עברי ("בת פשתנית", לפי הצעתו של פרופ' מ. זהרי).

310. *Kickxia sparsa* (L.) Dumort. קיקסיה עלת'עלים

311. *Kickxia lanigera* (Ded.) Hand. Max. קיקסיה צמיה

קבוצת קיקסית הקנוקנות

זו קבוצת מינים בסוג קיקסיה הכוללת מינים חד-שנתיים האופייניים בעיקר לשדות, מעזבות וצדי דרכים. כל המינים שרועים ומתפשטים על פני הקרקע, והם גדלים ופורחים בעיקר באביב המאוחר ובקיץ. כך קל להכירם ולהבדילם משאר מיני הסוג פשתנית (בן המינים הזקופים) או מהמינים האחרים בסוג קיקסיה, שהם רב-שנתיים מעוצים. על קבוצה זו נמנים: קיקסיה צמירה, קיקסית הקנוקנות, קיקסיה עגולת עלים וקיקסיה שרועה.

כיצד מבדילים בין מיני הקבוצה? הקיקסיה הצמירה היא מין נדיר מאוד שנמצא עד כה רק באדמות מעובדות ממזרח לים המלח. היא דומה לקיקסיה עגולת עלים ונבדלת ממנה רק באונות הגביע הצרות. מין זה מופיע רק בפלורה פלשתינה, ולא נמצא עד כה ממערב לירדן. פרופ' זהרי לא כלל אותו במגדיר החדש.

שני המינים הנפוצים מתוך קבוצה זו בארץ הם ק. הקנוקנות וק. עגולת עלים. ק. עגולת עלים ניכרת בעליה העגולים והרחבים ובכותרת הצהובה עם כתם חום עמוק בשפתה העליונה. מין זה נפוץ בעיקר בשדות עזובים עם אדמה עמוקה. ללא תחרות יכולים הצמחים להתפשט ולהגיע לקוטר גדול של 4-1 מ'.

המין השני - ק. הקנוקנות (השם על פי הפלורה) נקרא במגדיר הישן וכן במגדיר החדש בשם ק. מגובששת. פרופ' פינברון אשר עבדה על הסוג בפלורה, מצאה כי הטקסון* הנ"ל בהוגדר לפניו בארץ בטעות כ- *K. commutata* הגדרתו הנכונה הינה *K. cirrhosa* ובהתאם לכך שינתה (לצערנו, כיוון שאנו ממליצים לא לשנות שמות עבריים) פרופ' פינברון למין זה גם את שמו העברי מפשתנית מגובששת (מגדיר ישן) לפשתנית הקנוקנות.

פרופ' זהרי במגדיר החדש קיבל את ההגדרה הנכונה של השם הלטיני, אך השאיר את השם העברי הישן.

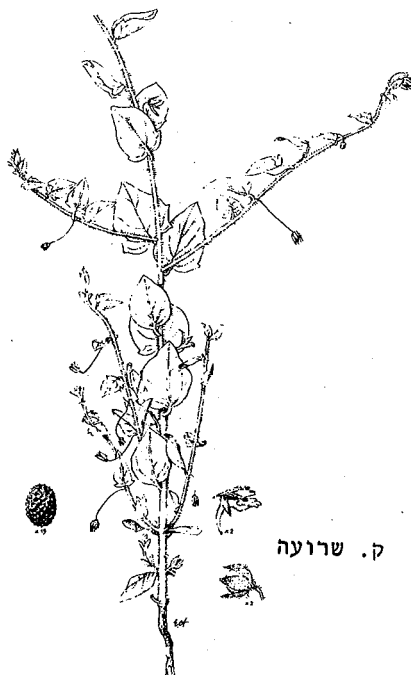
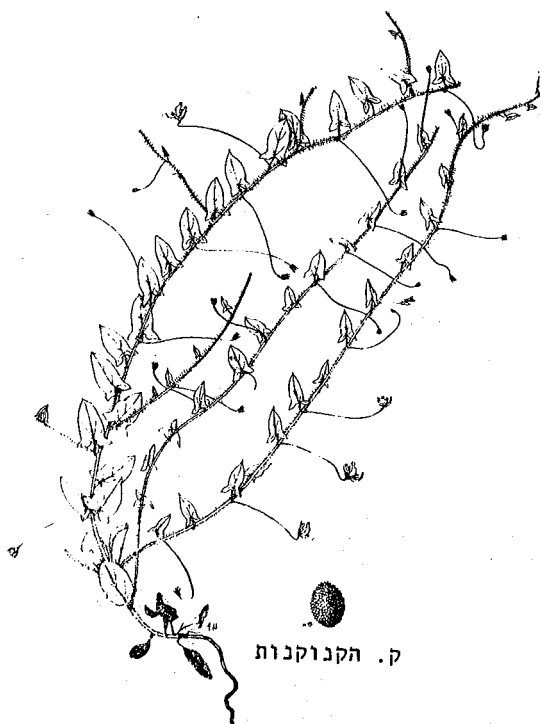
אילו תכונות אופייניות לקיקסית הקנוקנות?

למין זה עוקצי פרחים נימיים וארוכים מאוד (ואולי בשל כך נקרא המין ק. הקנוקנות). גם ק. הקנוקנות, ק. עגולת עלים, הוא צמח מעזבות ושדות, אולם הוא מצוי גם בחורש פתוח ובבתות. במגדיר החדש נכתב בטעות כי זהו מין נדיר ואחדים מחברי רת"ם העירו לנו על כך.

אורי אליאב מטירת צבי מדווח על צמחים ענקיים (בקוטר עד 4 מ') הגדלים ליד תעלות מים ובתוך מטע רימונים שעיבודו חלקי בלבד. בפלורה מצויין כי הצמח חד-שנתי בלבד, ובמגדיר החדש נכתב ח"ש או ר"ש, כלומר ישנם פרטים באוכלוסיה המתעצים וחיים יותר משנה אחת.

* טקסון (taxon) - דרג טקסונומי, כגון מין, סוג, משפחה וכו'.

אנו מבקשים מחובבי הטבע לבדוק נתון זה ביסודיות ולראות האם אכן הצמחים (או רק חלק מהאוכלוסיה) עוברים את הסתיו והחורף ומתחדשים בשנה הבאה.

קיקסיה שרועה

על פי המגדיר והפלורה גדל בארץ מין נוסף המשתייך לקבוצת קיקסית הקנוקנות והוא ק. שרועה. מין זה קרוב מאוד לק. הקנוקנות ונבדל ממנה בעוקצי הפרחים השעירים או מקריחים, במידת הגבשוש של הזרעים ובשכיחות העלים דמויי רומח (בק. שרועה יותר עלים שלמים שכמעט אינם בעלי אונות דמויות רומח). כל הסימנים הללו הם כמותיים בלבד ומרמזים על האפשרות שבארץ ישנם מעברים בין שני המינים ואולי אפילו לפנינו מין אחד בלבד. כותב שורות אלו ונציגי רת"ם עדיין לא הצליחו לאסוף ולהגדיר מין זה, על אף שהוא נתון כמין מצוי באדמות הכבדות של רוב האזור הים-תיכוני.

אנו פונים לחובבי הטבע לבדוק ביסודיות את קבוצת המינים הזאת ולראות האם בארץ לפנינו מין אחד ואריאבילי שעליו משתנים ועוקצי הפרחים שעירים לפעמים, או שני מינים נפרדים. כמו תמיד אנו מדגישים שרק הסתכלותכם בשדה תביא לבירור הבעיה. יש לרשום האם הסימנים המוזכרים לעיל משתנים בתוך כל אוכלוסיה או בין אוכלוסיות קרובות או ישנה איזו מגמת השתנות עם גורם סביבתו כמו מסלע, משקעים או רום.